

Dorj Odbayar
Moğolistan Anayasa Mahkemesi Üyesi

Saygıdeğer Başkan,

Anayasa Mahkemelerinin Saygıdeğer Başkanları, Üyeleri,

Hanımefendiler ve Beyefendiler,

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine 55. kuruluş yıldönümünde içten tebriklerimi sunarım.

Moğolistan'ın yeni Anayasası'nın en büyük başarısı, Moğolistan hükümet sisteminde ilk defa, Anayasa'nın uygulanması üzerinde yüksek denetime sahip yetkili bir organ olarak, Anayasa Mahkemesinin kurulmasıdır.

Moğolistan Anayasa Mahkemesi 25 yıldır bu denetime sahiptir. Bu süreçte Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın temel anlayışını, demokrasinin değerlerini ve insan hak ve özgürlüklerini koruyan, kuvvetler ayrılığı likesini destekleyen ve devletin teşkilat sistemini dengeleyen birçok karar almıştır. Anayasa ve diğer kanunlarda yer alan insan haklarını ve özgürlüklerini korumak için bir mekanizma olmalıdır. Zira bu hak ve özgürlükler kendi başına bir gerçeklik teşkil etmeyecektir. Bu hak ve özgürlüklerin ihlal edilme ihtimali her zaman mevcuttur. İç hukukta bu yönde bir korumanın sağlanması için öngörülen en yüksek oluşum Anayasa Mahkemesidir. Moğolistan Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın uygulanması konusunda yüksek denetleme ve Anayasa hükümlerinin ihlali konusunda karar verme yetkisine sahip olan tek organ ve ihtisas mahkemesidir (*Moğolistan Anayasası'nın altmış dördüncü maddesi*).

Anayasa Mahkemesi dokuz üyeden oluşur. Üyelerin üçü Büyük Hural (Meclis), üçü Başkan ve diğer üçü ise Yüksek Mahkeme tarafından aday gösterilir ve Büyük Hural tarafından altı yıllık süre için görevlendirilir. dokuz üye arasından, üç yıllık süre için bir Başkan seçilir. Bu, Anayasa Mahkemesinin bağımsız olduğunu gösterir (*Moğolistan Anayasası'nın altmış beşinci maddesi*).

Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Kanunu'na göre, Moğolistan Anayasa Mahkemesi, kanunların, kararnamelerin veya Büyük Hural veya Başkan tarafından verilen diğer kararların, Hükümet kararlarının ve Moğolistan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmaların Anayasa'ya uygun olup olmadığı hususundaki ihtilafları çözüme kavuşturacaktır; Anayasa'ya uygun olmayan kanunlar, kararnameler veya kararlar hükümsüz sayılacaktır. Mahkeme ayrıca, Cumhurbaşkanının, Meclis Başkanının, Büyük Hural mensuplarının, Başbakanın, Hükümet mensuplarının, Mahkeme Başkanının veya Başsavcının Anayasa'yı ihlal edip etmediğini inceleyecek ve bu kişilerin geri alınmasına veya istifasına karar verecektir (*Moğolistan Anayasası'nın altmış altıncı maddesi*).

Moğolistan Anayasa Mahkemesi, vatandaşların başvuruları doğrultusunda anayasal işlem başlatma yetkisine sahiptir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Meclisin, Cumhurbaşkanının, Başbakanın, Yüksek Mahkemenin ve Başsavcının talebi üzerine de anayasal uyumsuzlukları inceleyip çözüme kavuşturur. Mahkeme, başvuru yapılmadığı sürece, kendi inisiyatifıyla işlem başlatmaz (*Moğolistan Anayasası'nın altmış altıncı maddesi*).

Moğolistan vatandaşları dışında, Moğolistan'da yasal olarak ikamet eden yabancı vatandaşlar ve yurtsuz kişiler de Moğolistan Anayasa Mahkemesine başvurma hakkına sahiptir. Vatandaşlar, hak ve özgürlükleri ihlal edilmemiş veya ilgili dava daha önce mahkeme tarafından çözüme kavuşturulmuş olsa bile, yetkisi kapsamına giren her konuda Anayasa Mahkemesine başvurabilirler. Vatandaşlar, bireysel haklarının yanı sıra, kamu menfaatlerinin ve haklarının ihlaliyle ilgili olarak da Mahkemeye başvurabilirler. Vatandaşların, Anayasa Mahkemesinin yargı yetkisi kapsamına giren tüm meselelerde anayasal incelemeye başvurma hakkına sahip olmaları, diğer yerel mahkemelerle kıyaslandığında, kendilerine daha büyük imkanlar sunmaktadır. Dolayısıyla, Moğolistan Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın uygulanması üzerindeki soyut denetimiyle, vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumaktadır.

Genel mahkemelerde, ihtisas mahkemelerinde ve bazı ülkelerin anayasa mahkemelerinde, bağlı uyumsuzluklar, içeriklerine göre değerlendirilmektedir. Ancak, Moğolistan Anayasası'nda ve ilgili kanunlarında, uyumsuzluklar detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu yöntem, kimi durumlarda bağlı uyumsuzlukların artmasına yol açarken, kimi durumlarda ise vatandaşların temel haklarının tam anlamıyla incelenmesi imkanını kısıtlayabilmektedir.

İnceleme ve uyuşmazlık çözüm süreçleri, kanunda öngörülen kurallar doğrultusunda atanan Mahkeme üyesi tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda 3 üyeden oluşan küçük heyet, 5 üyeden oluşan orta heyet ve 7-9 üyeden oluşan tam heyet bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesinin herhangi bir üyesinin, Mahkemeye yapılan başvurular doğrultusunda işlem yapma/yapmamakararlarına ilişkinşikâyetlerküçükheyet tarafındanincelenmektedir. Herhangi bir Mahkeme oturumunda uyuşmazlık çözümü bağlamında incelenen tüm meselelerde ilk karar orta heyet tarafından verilmektedir. Tam heyet ise, Büyük Hural tarafından reddedilen Mahkeme kararlarını, daha önce çözüme kavuşturulmuş uyuşmazlıklardan kaynaklanan yeni meseleleri, istifa gerekçelerini veya Anayasa'da belirtilen en üst düzey yetkililerin geri alınmasına ilişkin hususları incelemektedir. Tam heyetin kararı, karar verilir verilmeyen uygulamır (*Moğolistan Anayasası'nın altmış yedinci maddesi; Anayasa Mahkemesi Usul Kanunu'nun 3. maddesi*).

Moğolistan Anayasa Mahkemesi, kuruluşundan beri yaklaşık 240 karar vermiş olup, bu kararların yüzde elli beşinde Anayasa'nın ihlal edildiğine kanaat getirilmiştir. Bu kararlarda, Anayasa'nın 37 maddesinde yer alan 73 hükmün 202 kez ihlal edildiği tespit edilmiştir.

Özellikle, Anayasa'nın "İnsan hak ve özgürlükleri" başlıklı ikinci bölümünün ilgili hükümlerinin 65 kez ihlal edildiği tahmin edilmektedir. Bu bölümün en yaygın olarak ihlal edilen hükmü, 19 kez ihlal edilmiş olan 16. maddenin 14. hükmü olup, bu hüküm şu şekildedir: "Kişi, Moğolistan kanunlarında veya uluslararası anlaşmalarda öngörülen hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini düşündüğü durumlarda bu hakların korunması maksadıyla mahkemeye başvurma hakkına ve başkaları tarafından kanuna aykırı bir şekilde sebep olunan zararlarının tazmini hakkına sahiptir;...adil yargılanma hakkı; hazır bulunduğu ortamda yargılanma hakkı; mahkeme kararlarına itiraz hakkı; af talep etme hakkı. Herkes, suçu mahkeme tarafından hukuki işlemler neticesinde ispatlanana kadar masum sayılır...". Bunun yanı sıra, ayrımcılık ve vatandaşlara eşit olmayan muamele ile ilgili yaklaşık 20 ihlal, Anayasa Mahkemesinin kararlarıyla durdurulmuştur.

Dolayısıyla, Moğolistan Anayasa Mahkemesinin kararları, Anayasa ihlallerinin önlenmesi bakımından önem arz etmektedir ve anayasacılığın şekillenmesi üzerinde de etkiye sahiptir.

Son olarak, başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere, demokratik

toplumdaki mahkemelerin, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunması bağlamında esas bir teminat olarak rol oynadığı genel kabul görmektedir. Bu nedenle, vatandaşlarımızın beklentilerine karşılık vereceğimize, toplumun bize olan güvenini boşa çıkarmayacağımıza ve anlamlı kararlarla insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına katkı sağlayacağımıza inanıyorum.

Müzakerelerimizde başarılar diliyorum.

İlginize teşekkür ederim.